

Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences

ISSN: 1306-7877 e-ISSN: 2147-5644

Elvan Çelebi'nin Hayatı, Tasavvufî Görüşleri ve *Menâkıbu'l-Kudsiyye* Eseri
Elvan Celebi's Life, Mystical Views And His Work Named *Menâkıbu'l-Kudsiyye*

Dr. Muhammed KOÇ

Ankara, Türkiye

davrankochkarov@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-1761-0916>

Atıf Bilgisi / Reference Information

Koç, M. (2022). Elvan Çelebi'nin hayatı, tasavvufî görüşleri ve *Menâkıbu'l-Kudsiyye* eseri, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 16(32), 89-100.

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.58115>

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Submission Date: 24.03.2022

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 30.04.2022

Yayımlanma Tarihi / Publication Date: 25 Haziran / June 2022

Yayımlanma Sezonu / Publication Season: Haziran / June 2022

Cilt / Volume: 32

Sayfa / Pages: 89-100

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved www.toplumbilimleri.com

ELVAN ÇELEBİ'NİN HAYATI, TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ VE MENÂKIBU'L-KUDSİYYE ESERİ¹

ÖZ

Elvan Çelebi XIII. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti yeni kurulmakta olup, siyasi ve ilmi açıdan güçlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı Devletinden önce Anadolu topraklarında hâkimiyetini sürdüren Selçuklular askeri teşkilata önem vermekle birlikte geldikleri yerde Müslüman nüfus sayısının artması için her zaman gayret göstermiştir. Dolayısıyla mevcut halkı irşat etmek için göç eden Horasan erenlerinin faaliyetlerine olumlu açıdan bakarak tekke ve zaviye kurmalarını desteklemiştir. Elvan Çelebi İslami ve manevi ilimler konusunda eğitim görmüş şahıslardan birisi olarak bilinmektedir. Kendisi Kırşehir'de doğmasına rağmen nispet edildiği sülalesi Horasan ve Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Bir mutasavvif olmanın yanında hadis, edebiyat, şiir ve fıkıh ilimlerine de vâkıftır. Tasavvuf hakkında yanlış anlaşılan bilgi ve düşünceleri Kur'an ve sünnet çerçevesinde ortaya koymaya çalışmıştır. Mutasavvif ve şair olan Elvan Çelebi (ö. 760/1359-59) Moğol istilasından dolayı Horasan'dan göç ederek Anadolu'yu yurt edinen Türkmen sülalesindedir. Manevi yönü ve yaşantısıyla Anadolu'da dini düşüncenin gelişmesinde etkili olan ender şahsiyetlerdendir. Elvan Çelebi Anadolu topraklarında vahdet anlayışının yayılmasına katkı sağlamıştır. Aynı zamanda İslami çizgi doğrultusunda nebevi sünnetin yaygınlaşmasına ve pratik hayatta yer bulmasına öncülük etmiştir. *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye* Elvan Çelebi'nin önemli eserlerinden birisi olarak sayılmaktadır. Eser o dönemde Anadolu'daki dini yaşantı ve kültürel hayatı merkeze alarak kaleme alınmıştır. Eserde tasavvufî konular mesnevi ve beyitler halinde ele alınmıştır. Aynı zamanda şeriat ölçüleriyle emir ve yasaklar doğrultusunda amel etmiştir. Bu hususta bir insan-ı kâmil olmak için hangi mertebelerden geçileceğine dair örnekler vermiştir. Bu konuyu ele almamızdan maksat yıllar önce yaşamış olan bir mutasavvif ve şairin nasıl ve hangi şartlar içerisinde yetiştiği hakkında bilgi edinmektir. Dolayısıyla ortaya koymaya çalışılan bulguların tasavvuf ve tasavvuf tarihi açısından katkı sağlayacağı kanaatine varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Elvan Çelebi, Hayatı, Tasavvufî Görüşleri, Menâkıbu'l-Kudsiyye, Eseri.

ELVAN CELEBI'S LIFE, MYSTICAL VIEWS AND HIS WORK NAMED MENÂKIBU'L-KUDSİYYE

ABSTRACT

Elvan Celebi was one of the most important figures of the 13th century. In this period, the Ottoman State was newly established and needed to be strengthened politically and scientifically. The Seljuks, who maintained their dominance in the Anatolian lands before the Ottoman state, gave importance to the number of Muslims in the place they came from. Therefore, they supported the establishment of dervish lodges and zawiyas by looking at the activities of the Khorasan saints, who migrated to enlighten the people, from a positive point of view. Elvan Celebi was a scholar of sufism and Islamic science. Elvan Celebi was a scholar of sufism and Islamic science. Although he was born in Kırşehir, his genealogy reaches to Khorasan and the middle of Asia. Besides being a sufi, he also had knowledgable in literature, poetry, hadith, and canon law. He integrated sufism, was contradictory with and sharia by basing on Quran and Sunnah. The poet and sufi Elvan Celebi is from the turcoman family who have migrated from the Khorasan region due to the Mongol

¹ Bu çalışma, 2021 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanan "Elvan Çelebi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

invasion, indwelled in Anatolia. He is one of the rare personalities who were influential in the development of religious thought in Anatolia with his spiritual aspect and life. Elvan Celebi contributed to the spread of the understanding of unity in Anatolian lands. He also pioneered the improving of the prophetic sunnah and life experience in the Islamic line. His most important work is *Menâkıbu'l-Kudsiyye*. The work was written by focusing on the religious and cultural life in Anatolia at that time. He approached mystical subjects in mathnawi and couplets and exemplified about which phases to pass fort to be perfect human being about to act in measure of sharia in his work named *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menasibi'l-Ünsiyye*. Our porpose in dealing with this subject is to learn how and under what conditions a Sufi grew up years ago. Therefore, we believe that the findings we tried to reveal will contribute to the history of Sufi and Sufism.

Keywords: Elvan Celebi, Life, Mystical Views, *Menâkıbu'l-Kudsiyye*, His Works.

GİRİŞ

İstanbul fethedileceğine dair Hz. Peygamber'in (s.a.v) müjdesi Müslüman camiada temel motivasyon kabul edilir. Bu haber aynı zamanda Anadolu topraklarında fetih hareketleri için de etkili olmuştur. Abbasiler devrinde başlayıp Türk-Arap diyalogları neticesinde Türkler Abbasi döneminin "Hassa Ordusunu" oluşturmuş dolayısıyla Irak bölgesindeki Türk boylarının sayısı gittikçe artmıştır. Mevcut hareketlilik Türklerin Batı'ya doğru göç etmesine ve Anadolu topraklarının iç kısımlarına kadar ulaşmasına sebep olmuştur. XI. yüzyıldan itibaren Anadolu bölgesinde, siyasi ve sosyal yönden önemli değişiklikler söz konusudur.

Anadolu'da XIII. yüzyıl, olağanüstü hareketlilik büyük bir kaynaşma ve oluşma dönemi olarak bilinmektedir. Türk boyları Anadolu'ya siyasi hâkimiyet sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kültürel yönden kendi varlıklarını korumayı da sürdürmüştür. Kadim zamanlardan beri Anadolu toprakları yoğun olarak ilim ve irfan faaliyetlerine şahitlik etmiştir. Dolayısıyla Selçuklu devrinde bu gelişmişlik daha ileri seviyelere kadar ilerlemiştir. Bu kalkınma süreci siyasi, kültürel ve eğitim yönden gelişerek daha sonra Osmanlı dönemde parlak devrini yaşamıştır. Selçuklu Devleti Anadolu'nun fethinin akabinde Türk boylarının siyasî ve sosyal bir çevre oluşturmasına destek olmuşlar. Bunun neticesinde çeşitli alanlarda ilim erbabı sûfi ve dervişler Anadolu topraklarına gelmeye başlamıştır. Bu dervişler Selçuklu Devletinin dinamik hâkimiyet bölgesinde kendilerine özgü bir çevre edinmiştir. Dervişler sahip oldukları çevresinin desteğiyle icra ettikleri faaliyetleriyle kültürel oluşumun değişmesine katkı sağlamışlar. Dolayısıyla tasavvufi düşüncenin Anadolu'da hızla yayılmasında sûfiler önemli rol oynamışlar. Orta Asya bölgelerinden Buhara, Semerkant ve Hazar denizini geçerek batıya doğru ilerleyerek Anadolu'ya kabileler halinde göçler gerçekleşmiştir. Göç edenler arasında birçok sûfi ve âlimler bulunmaktaydı. Bu medeniyet ve kültür değişimi neticesinde Anadolu'daki Türk boyları XIII. yüzyılda yeniden bir döneme başlamış bulunmaktadır. Bu konuyu araştırmamızın amacı o dönemde yaşamış olan bir sûfinin yaptığı çalışmaları, tanınmış olduğu eserleri ve bu eserlerinde nelerden bahsettiğini ortaya koymaktır. Çalışmamızı ilk başta o devirdeki tarihi olayları ele almakla araştırmamıza aydınlık getirmeye çalıştır. Bununla beraber araştırma konusu şahsın tasavvufa bakış açısı, tasavvuf ile ilgili fikir ve düşünceleri incelenip sunulmaya gayret edilmiştir.

Elvan Çelebi XIII. yüzyılın önemli simalarından birisi olarak kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti bu dönemde yeni kurulmuş olup kültürel, siyasi ve ilmi yönden daha çok güçlenmesi gerekli olmuştur. Birçok kurum devlet kontrolünde yeniden şekillenme içerisindeydi. Osmanlı Devletinden önce Anadolu'da hüküm süren Selçuklu Devleti askeri teşkilata önem verdiği kadar ilmi yönden gelişmeye de önem veriyordu. Bununla kalmayıp

geldikleri mekânları mesken edinebilmeleri için oradaki mevcut Müslüman nüfusunun artmasının yollarını da aramıştır. Bu bağlamda Horasan erenleri ilim ve irfanıyla mevcut halkı aydınlatmaya gayret etmiştir. Mevcut çaba ve gayretlerini destekleyen yönetim, zamanla onların tekke ve zaviye kurmalarına yardım etmiştir. Sûfî ve âlimler o dönemin devlet erkânı ve halkın samimiyetini kazanma gayreti içerisinde bulunmuşlar. Elvan Çelebi, yürütmüş bulunduğu çalışmaları ve yetiştirdiği talebeleriyle o dönemin önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır.

Mutasavvıf ve şair olan Elvan Çelebi Kırşehir'de doğmuştur. XIII. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'ya yerleşen devrin siyasi, ictimâî ve dini hareketleri içinde bulunmuş olan Türkmen şeyh ailesine mensuptur. Pederi Âşık Paşa XIV. yüzyılda Anadolu Türk tasavvuf hayatının bilinen simalarındandır. Dedesi ise Muhlis Paşa Karamanoğulları Beyliğinin kuruluşundaki etkili şahıslardandır. Büyük dedesi Babaî isyanı diye bilinen dini ve sosyal hareketliliğinde ismi geçen Baba İlyas Horasanidir.

1. Elvan Çelebi'nin Doğumu

Mevlana Celaleddin Rumi, Şeyh Edebali, Yunus Emre, Âşık Paşa ve oğlu Elvan Çelebi gibi şahsiyetler Anadolu topraklarının ilim ve irfanla aydınlatmada önemli katkıları olmuştur. Bu simalardan birisi olan İlyas Horasani² torunu, mutasavvıf ve şair olan Elvan Çelebi (ö. 760/1358-59) de Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Zamanın Moğol istilalarından dolayı sülalesi Horasan bölgesinden göç ederek XIII. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'ya yerleşmiştir. Sülalesinin devrin sosyal, siyasi ve dini olaylara tanıklık etmiş Türkmen sülalesine mensup olduğu bilinmektedir. Babası Âşık Paşa XIV. yüzyılda Anadolu'da sûfî hayatı yaşantısıyla bilinen şahıslardandır. Mutasavvıf Elvan Çelebi'nin hayatı ile ilgili bilgilere eseri *Menâkıbu'l-Kudsiyye* yardımıyla ulaşabilmekteyiz. (Önen, 1984, s. 269).

2. Çocukluk ve Gençliği

Elvan Çelebi Âşık Alaeddin Ali Paşa'nın oğludur. Annesi Hacı Hatundur. Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Elvan Çelebi'nin Can, Süleyman, Kızılca ve Melek isiminde dört kardeşi bulunduğunu bahsetmektedir (Eyice, 1968, s. 212).

Elvan Çelebi'nin çocukluk ve gençliği Kırşehir'de babası Âşık Paşa'nın yanında geçmiştir. Küçük yaştan itibaren babasından dini ilimler öğrenmeye ve tahsil etmeye başlamıştır. Bunun yanında iyi bir medrese eğitimi alarak Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Gençlik döneminden itibaren tasavvuf ve manevi ilimlere yönelerek bu yönde ilerlemeye başlamıştır. İsmi Elvan bazı kaynaklarda ise Ulvan olduğu hakkında görüşlerde bulunmaktadır (Köprülü, 1988, s. 702). Elvan Çelebi'nin *Menâkıbu'l-Kudsiyye* eserini incelediğimiz zaman onun Arapça ve Farsçaya vâkıf olduğu, bunun yanında iyi bir tasavvuf terbiyesi ile yetiştiğini söyleyebiliriz. Onun tasavvuf terbiyesini ilk başta babasından aldığı daha sonra manevi eğitimini babasının yakın talebelerinden olan Şeyhu'l-İslam Fahreddin'in yanında devam ettirdiği bilinmektedir. Ayrıca Kırşehir'de medrese eğitimi almak için ders halkalarında bulunduğunu söyleyebiliriz (Erkoç, 2005, s. 243).

3. Tahsili

Fuat Köprülü, Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa hakkında edebiyatçı ve yazar olmakla beraber iyi bir eğitim görmüş mutasavvıf olduğu görüşünü ileri sürmektedir.

² 1240 yılında Selçuklu Devletine karşı sosyal ve siyasi ayaklanma hareketiyle ismi anılan İlyas Horasani Elvan Çelebi'nin büyük dedesi olarak bilinmektedir. Künyesi ise "Mevlana Şecaddin Ebu'l-Beka İlyas b. Ali b. Ahmet Horasani" olarak bilinmektedir. Buna göre esas adı Şecaaddin İlyas ve babasının ismi Ali olup dedesinin ismi ise Ahmet'tir. Moğol istilasından ailece Horasan'dan kaçarak Anadolu'yu mesken edinmişler. Kendileri ile birlikte göç eden Türkmen boyları ile Amasya civarlarına yakın Ellez (Çat) köyüne yerleşmişler. Alaeddin Keykubat devrinde gerçekleşen bu yerleşimden sonra Sultan Alaeddin, Şeyh İlyas'ı ziyaret ederek onunla görüştüğü kaynaklarda bahsedilmektedir. Az yeme ve içmenin yanında münzevi bir yaşam sürdürdüğü bilinmektedir. Bunun sonucu olarak halkın saygı ve sevgisini kazanmıştır.

Köprülü bu fikrini şüphesiz Âşık Paşa'nı "*Garipnâme*" eserine dayanarak ifade etmektedir (Ocak, 1991, s. 2). Dolayısıyla Elvan Çelebi kendi eserinde belirttiğine göre manevi eğitimi babası Âşık Paşa'dan aldığını belirtmektedir. Babası vefat ettikten sonra babasının yerine halife olarak kendisini seçtiği bilinmektedir. Buradan yola çıkarak Elvan Çelebi'nin Kur'an ve sünnet çizgisinde olan bir sûfi olduğunu söyleyebiliriz. Babasının vefatından sonra irşat faaliyetlerine başlamakla beraber bir yandan talebeler okutmaya başlamıştır. Zamanla yaptığı eğitim faaliyetleriyle halkın saygı ve itibarını kazanmıştır (Önen, 1987, s. 269).

4. Elvan Çelebi'nin Çorum'a Gelişi

Elvan Çelebi'nin gençlik dönemleri Kırşehir'de geçmiş olmasına rağmen hayatının büyük bir bölümü Çorum'da geçmiştir. Çorum'un Mecitözü kasabasına bağlı Elvan Çelebi beldesinde yaşadığı ve burada vefat ettiği biliniyor. Mustafa Vazih b. el-Amasî ve Hüseyin Hüsamettin, Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa Mısır'a gitmeden önceki bir yazısında Elvan Çelebi'nin 727/1326 tarihinde Tanunözü ismiyle bilinen bu kasabaya gelerek cami, zaviye, türbe ve hamam yaptırdığına dair görüşleri ileri sürmektedir. Daha sonra babasının vefatından sonra ailesini Kırşehir'e getirerek buraya yerleştiklerini kaydetmektedir (Önen, 1987, s. 275). Araştırmacı ve yazar Mustafa Vazih, Elvan Çelebi'nin dedesi Muhlis Paşa ve büyük dedesi İlyas Horasani'nin mezarının bulunduğu Ellez (Çat) beldesine giderek mezarının üzerine bir türbe yaptırmıştır. Bunun akabinde Elvan Çelebi beldesine gelerek buraya yerleşmiş, talebeleriyle beraber orada ev inşa etmiş ve çiftçilikle meşgul olmuştur. Vefatından sonra da buraya defnedildiği bilinmektedir. Elvan Çelebi 753/1352 senesinde mermerden inşa ettirmiş olan cami önüne kendisi için bir türbe yaptırmıştır. Caminin batı tarafına büyük bir zaviye, kuzey istikametine hamam ve imarethane inşa ettirmiştir. Böylece bu mekânın Elvan Çelebi beldesi adıyla anılmasına sebep olduğunu anlatmaktadır (Hüsamettin, 1330, s. 395).

5. Elvan Çelebi'nin Manevî ve Tasavvufî Yönü

Elvan Çelebi düşünce ve duygularını şiir diliyle aktaran bir sûfidir. Onun en önemli eseri ise *Menâkıbu'l-Kudsiyye* adlı menâkıbnâmesidir. Bu eser dışında *Etvâr-ı Sülûk* adında sayfalardan ibaret küçük eserleri de bulunmaktadır (Mecdi, 1922, s. 22). Bursalı Mehmet Tahir, Elvan Çelebi'nin *Etvâr-ı Sülûk* adında bir manzumesi olduğunu nakleder. Mustafa Âli de Türkçe nazımla kaleme alınmış tasavvuf ile ilgili bir kitabından bahsetmektedir. Bu kitabında Şeyh Arakayın ile soru ve cevap içeren çalışması hakkında bilgi vermektedir. Kaynaklarda bahsi geçen eser isimleri *Menâkıbu'l-Kudsiyye'de* yer aldığı bilinmektedir (Erünsal, İ. ve Ocak, Y. 1995, s. 32).

Tarihçi Oruç Bey de Babaî Ayaklanması'ndan bahsederken eserde onun bir hatırasının mevcut olduğunu ifade etmektedir. Bu hatıra Elvan Çelebi'nin eseri *Menâkıbnâme'de* belirtilmektedir. *Menâkıbnâme'de*, Elvan Çelebi'nin kendi yaşadığı dönemde bilinen bir mutasavvıf olduğunu anlatan bilgilere rastlanmaktadır. XV. yüzyılın mutasavvıflarından Hatipoğlu (ö. 817/1414) kendisi için üstat kabul gördüğü mutasavvıflar arasında Elvan Çelebi'yi de zikretmektedir. *Hızırnâme* diye bilinen divan yazarı Fenarîzade Muhyiddin Çelebi (ö. 901/1548) Anadolu bölgesinde Elvan Çelebi'yi kendi dönemi içinde evliyalar arasında zikretmektedir (Hatipoğlu, 1944, s. 1373). Elvan Çelebi yöresinde halk tarafından tanınmış bir sûfidir. Eserlerdeki ifadelerden hareketle divan sahibi mutasavvıflar arasında irfan sahibi bir sûfi olarak tanımlayabiliriz. O, *Etvâr-ı Sülûk* (tarikata giriş usulleri) adı altında manzum sayfalardan oluşan bir kitap kaleme almıştır. Onun mensup olduğu tarikat hakkında eseri *Menâkıbnâme'de* herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ayrıca kendisi de eseri *Menâkıbu'l-Kudsiyye'de* de bu konuyla alakalı bir bilgiden bahsetmemiştir. Ancak kaynak eserlerde Elvan Çelebi'nin İlyas Horasani sülalesinden olduğu zikredilmektedir. Bundan hareketle Baba İlyas, Muhlis Paşa ve oğlu Âşık Paşa aynı soy ağacından gelmektedir. Dolayısıyla aynı sülale içerisinde şeyhlik

makamına geçtiğini göz önünde bulunduracak olursak, onun Vefaiyye³ tarikatına mensup olduğu tahmin edilir.

Çorum'un Elvan Çelebi beldesinde Elvan Çelebi'ye atfen cami, türbe, zaviye, medrese, hamam ve imarethaneden mevcut bir külliyyeden bahsetmek mümkündür. Bu külliye Çorum'un Mecitözü kasabasında Elvan Çelebi veya Tekke adıyla bilinmektedir. Zaviye Anadolu topraklarındaki Türk kültürünün en kadim izlerinden sayılmaktadır. Günümüzde mevcut zaviyeyi belde ahalisi cami olarak kullanmaktadır. Elvan Çelebi beldesi ve çevresinde birçok yerleşim yeri, arazi ve değirmenler bulunmaktadır. Yürüttüğü irşat faaliyetleriyle Elvan Çelebi bu topraklarda feyiz ve bereketin sembolü olmaktadır. Elvan Çelebi kasabası Osmanlılar devrinde önemli bir yerleşim mekânlarından biri olarak bilinmektedir. Çakırzâde Mehmet Tarihi Koç Başlı çeşme ve Merzifonlu Kara Mustafa'nın yaptırmış olduğu çeşmeler önemli simgelerindedir. Bu faaliyetler neticesinde Elvan Çelebi sayesinde burası varlığını koruyarak köyden beldeye dönüşmüştür (Köseoğlu, 1944, s. 46).

6. Elvan Çelebi Külliye ve Zaviyesi

Çorum'un Amasya yolu üzerinde Mecitözü beldesine gelmeden önce Elvan Çelebi tarafından inşa edilen külliye ve zaviye bulunmaktadır. Aynı zamanda tekke adıyla bilinmekte olan mevcut zaviye Anadolu topraklarındaki en kadim izlerden sayılmaktadır. Genişçe bir avlu içerisinde bulunan yapı mozaik ve kerpiç malzemeleriyle inşa edilmiş bulunmaktadır. Zaviye üzeri kiremit kaplı ahşaplar ile örtülüdür. Avlu duvarlarında ilk döneme ait işlemeli motif parçalarına rastlanmaktadır. Eyvanların üst kısmında dışarıdan görünmeyen küçük kubbeler bulunmaktadır. Eyvanın iç duvar bölümünde çerçeve şeklinde ahşaptan peykelerle çevrilidir. Küçük bir mekândan cami bölümüne geçilmekte olup, orası dörtgen şekliyle bir çatıyla kapalıdır. Tavan işlemesi, ahşap mahfil bölümü ile barak inşanın üzerine yerleşmektedir. Giriş kısmını sağ tarafında ise zaviye bölümüne bitişik çapraz olarak dört beşik tonozla kapatılmıştır. Bu mekânda dört yandan ve orta alanı kubbeli bir yapıdan oluşan bir bina mevcuttur. Açık şekilde erken Hristiyan devri mimarisindeki bazı kalıntılara baktığımız zaman binanın hangi maksatla yapıldığına dair bir kanaate varılamamaktadır. Zaviye, daha önce Hristiyan ziyaret yeri olarak bilinen bir mekâna inşa edildiğine dair görüşlerine de rastlanmaktadır. Aynı zamanda o mekân türbe olduğunun belli olması için sanduka ile işaretlenmektedir. Burada Elvan Çelebi'nin bir akrabası bulunduğu söylenmektedir. Zaviyenin bulunduğu mekân kare biçimde olup Elvan Çelebi'ye ait sanduka kapalı biçimde buraya konulmuş bulunmaktadır. Anadolu'da yaşayan halkın İslam dinini kabulü esnasında Elvan Çelebi zaviyesi çok amaçlı inşa edilmiş bir mekân olarak biliniyordu. Aynı zamanda zaviyenin Osmanlı Devleti ve tasavvuf tarihi açısından önemli bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber Âşık Paşa ecdadının meskeni olma bakımından ve baba ocağı olarak bilinmiş olmasıyla ayrı bir öneme sahiptir (Çelebi, trz, s. 407).

7. Elvan Çelebi'nin Mensup Olduğu Vefaiyye Tarikatının Doğduğu Yer ve Dayandığı Silsile

Kurucusu Ebu'l-Vefa el-Bağdadi'ye nispet edilen Vefaiyye tarikatı Anadolu'nun dini ve fikri yapısında önemli yere sahiptir. Köprülü, Anadolu topraklarındaki tasavvuf düşüncesinin Yeseviyye ve Orta Asya'ya dayandırıldığı yönündeki görüşlere olumlu yaklaşmaz. Geyikli Baba, İlyas Horasani, Şeyh Edebalı, Aşıkpaşazâde ve Seyyid Velâyet gibi

³ Selçuklu ve Osmanlı tarihinin gelişmesinde Vefaiyye tarikatının büyük katkısı olmuştur. Tarikat, XIII. ve XV. yüzyıllarda Irak, Suriye ve Anadolu'yu içeren geniş bir bölgeye yayıldığı bilinmektedir. Vefaiyye tarikatı gerek Selçuklu gerekse Osmanlı döneminin ilk kuruluş yıllarında belli bir nüfusu oluşturmaktaydı. Hasan Yüksel Türkiye Selçuklular döneminde yaşamış bazı Vefaî tarikat şeyhlerinde bahseden bazı bilgiler hakkında çalışmalar yapmıştır. Yakın tarihlere baktığımız zaman Ahmet Yaşar Ocak tarikat hakkında bazı incelemelerde bulunmuştur. Bunun haricinde tarikat ile ilgili pek fazla incelemeler yapılmadığı bilinmektedir. Tarikatın bu yönü gözden kaçırıldığı görülmektedir.

şahsiyetler tarikat silsilesinde yer almaktadır. Bundan hareketle Vefaiyye tarikat silsilesinin Yeseviyye tarikatından çok etkilenmediği anlaşılmaktadır. Vefaiyye tarikatının silsilesi daha çok Irak bölgesinde yetişen evliyalarla uzandığı görüşü birliği içindedir. Anadolu bölgesi içinde bilinen Vefaiyye tarikatı düşüncesinin başlangıç noktası Horasan ve Türkistan sahasında daha çok Suriye ve Irak bölgesinden Anadolu'ya geldiği bilinmektedir (Yılmaz, 2015, ss. 278-279).

Muhammed eş-Şenbekî, Ebu Bekir b. Hevvar el-Battahî aracılığıyla Vefaiyye silsilesinin Hz. Ali'ye kadar ulaştığı ve bu tarikatın Rifaiyye tarikatıyla aynı olduğu bilinmektedir. Muhtemelen silsilesinin, Şenbeki ve diğer dervişi Mansur el-Battahi ile ilgisi olmuştur. Nitekim Mansur el-Battahi, Seyyit Ahmet er-Rifai'nin dayısı olup onun İslami yönden yetişmesi için büyük katkısı olmuştur. Bu durum Rifaiyye ile Vefaiyye tarikatlarının ikisi arasındaki bağlantıyı ortaya sergilemektedir. Dolayısıyla tarikatın daha sonraki tarihlerde ortaya çıkan Rifaiyye tarikatının devamı olduğunu düşünebiliriz. Ahmet er-Rifai'nin isminin Vefaiyye tarikatı silsilesinde zikredilmesi bu yakınlığıyla etkili bir konumda olduğu bilinmektedir. Sonuç itibariyle Vefaiyye tarikatının Sühreverdiyye ve Rifaiyye tarikatlarının uzantısı ve devamı olduğu bilinmektedir. Daha çok tartışma mevzuu olan tarikatın ehl-i sünnet görüşünde olup olmadığı tarafıdır. Konuyla alakalı kaynaklarda mevcut ifadeler, şeyhlerin yaşantılarına dair anlatılan ifadeler zaman zaman tezat görüşler doğurabilmektedir. Başlangıçtan günümüze kadar tarikatın seyri dikkate alındığı zaman bu konuyla ilgili net bir fikirde bulunmak mümkün olabilir. Şeyh Muhammed eş-Şenbeki Ebu'l-Vefa tarikat silsilesinde yer almış bulunmaktadır. Ebu Bekir b. Havvar ve buna benzer şahsiyetlerin takva ehli ve şeriat ölçülerine riayet gösteren şahıslar olduğu biliniyor. Bazı rivayetlere göre Vefaiyye tarikatının silsilesi Hz. Ebu Bekir'e kadar uzandığı da bilinmektedir. Bunun yanında Ebu'l-Vefa'nın Sünni görüşünün merkezlerinden olan Bağdat'ta eğitim alarak bu bölgede bilinmesi, eseri menâkıbnamede dinin emir ve yasaklarına dikkat ettiği hususunda özellikle vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla tarikat ilk başta ehl-i sünnet izlenimi vermiştir. Elvan Çelebi'nin eserinde onun mensup olduğu mezhebi ve i'tikadi görüşleri yönünde ehli hadis, Şafi ve Hanbeli mezhebine ait olduğu rivayetlerde bulunmaktadır. Ancak Elvan Çelebi'nin mevcut dört büyük mezhepten hangisinin hüküm ve delilleri sağlam ise ona göre amel ederek yaşamını devam ettirdiği anlaşılmaktadır (Yüksel, 1995, s. 235).

Dede Garkın ile beraber konargöçer Türkmen zümreler arasında zaman içerisinde tarikatın bazı bölgelerde değişime uğradığı bilinmektedir. Tarikat, dini bilgiler hakkında sağlam düşünceye sahip olmayan göçebe Türkmen ve Kürt aşiretleri ortasında yaygınlaşarak zamanla tarikata yanlış fikirler eklendiği anlaşılmaktadır. Bu aşiretler ehl-i sünnet görüşlerine aykırı bazı tezat düşünceleri tarikat içerisine eklemiştir. Dolayısıyla tarikatın söz konusu değişim etkisinin bundan kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlayış üzerine tarikat merkezi yerleşim yerlerden uzak kenar bölgede ehl-i sünnet anlayışına aykırı bir izlenim sergilemiştir. Elvan Çelebi zaviyesinde yetişmiş Vefaiyye tarikatına mensubiyetiyle bilinen Seyyit Velayet ve Aşıkpaşazâde, Osmanlı döneminde mevcut yönetimin rağbetini görmüştür. Daha sonra tarikat ehl-i sünnet i'tikadi görüş içerisinde olan Zeyniyye tarikatı bünyesinde faaliyetlerine devam etmiştir. Dolayısıyla Vefaiyye tarikatı kırsal bölgelerde daha çok tezat görüşlerle devam ederken, merkezi yerleşim bölgelerde ise ehl-i sünnet bir şekil oluşmasına rastlanmaktadır (Aşan, 1995, s. 235).

8. Vefatı ve Türbesi

Elvan Çelebi'nin uzun yıllar yaşadığı ve adını verdiği Çorum'un Elvan Çelebi kasabasında vefat ettiği bilinmektedir. Elvan Çelebi'nin vefat yeri konusunda hiçbir ihtilaf görüş bulunmamaktadır. Fakat vefat tarihi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Tarihçi ve yazar Semavi Eyice, 1332 veya 1333 tarihinden sonra vefat ettiği görüşündedir. Ayrıca türbe üzerindeki yazılan kitabesinde vefat tarihinin yazılı olabileceğine işaret ederek, yazının tam okunmadığı görüşünü ileri sürmektedir (Eyice, 1995, s. 224).

İsmail Erünsal ve Ahmet Yaşar Ocak, Elvan Çelebi'nin tıpkı doğum tarihi gibi vefat tarihinin de tam olarak bilinmediği görüşündeler. Ancak eserinin son kısımlarında başlangıç ve bitiş ifade edilen beyitlerde 760/1358-9 senesine bakıldığı zaman Elvan Çelebi'nin en azından bu tarihe kadar hayatta olduğuna kanaat getirebiliriz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde kaleme alınan Elvan Çelebi maddesinde Ahmet Yaşar Ocak, ölüm tarihini (ö.760/1358-9) şeklinde belirtmektedir. Ayrıca eserin kaynaklarda belirtilen 760/1358-9 şeklinde bitiş tarihini göstermektedir. Elde edindiğimiz bilgilere baktığımız zaman belirtilen tarihten birkaç yıl sonra vefat ettiğine dair ifadelerden söz edilmektedir (Ocak, 1995, s. 63). Fakat yaptığımız bir incelemede Nail Tuman "*Tuhfe-i Naili*" adlı eserinde Elvan Çelebi'nin, Çorum'un Elvan Çelebi beldesinde 770/1368 yılında vefat ettiğine dair bilgiyi elde edebildik. Nail Tuman'ın, bu bilgiyi muhtemelen *Keşfü'z-Zunûn Zeylinden* aldığı bilinmektedir. Bahsi geçen eserde Elvan Çelebi'nin şair, zahit, bir kişiliği sahip olup 770/1368 yılında vefat ettiğine dair bilgilere rastlanmaktadır. Yukarıdaki verilen bilgilere dayanarak Elvan Çelebi'nin 1368 senesinde Elvan Çelebi kasabasında vefat ettiğine dair kanaat getirebiliriz.

9. Menâkıb Kelimesinin Anlamı ve Tanımı

Menkıbe kelimesinin Arapça çoğul şekli menâkıb olup, bir şahsın fazileti, hüner ve övülen taraflarını izah etmeye çalışan bir kelimedir (Asım Efendi, trz, s. 513). Lügatte menâkıb kelimesi eylem, güzel bir davranış ve hareket anlamına gelen menkıbe kelimesinin çoğuludur. Mevcut manalarıyla menâkıb ilk olarak IX. yüzyıldan itibaren bazı hadis kaynaklarında kullanılmaya başlanmıştır. Haz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabının faziletli olduğuna yönelik hadisleri kapsayan kısımların ismi olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca halifeler "menâkıb" kelimesinin, bir soy veya kabile yönünde yazılmış olan kaynaklara, kutsal şehirleri tasvir eden metinler içeren hadis kitaplardaki gibi "fazilet" manasında kullanıldığı da görülmektedir (Ocak, 1972, s. 153). Ayrıca menâkıb evliyaların yaşam hayatlarından bahsedilen eserler olarak anlaşılmaktadır. Bahsi geçen kaynaklar veli kulların kerametlerini, hikmetli sözlerini, hal ve yaşam tarzlarını anlatmaktadır. Bundan gaye menâkıb eserleri dinleyenlerde kalbinde ilahî aşk uyandırmaktadır (Cebecioğlu, 2005, s. 426).

10. Menâkıbın Tasavvuf İlmindeki Yeri

Bilindiği gibi menâkıbnâmeler tasavvuf tarihi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Tasavvuf tarihinde menâkıbnâmeler genellikle sûflerin gösterdikleri kerametler hakkında anlatılan bilgilerden teşkil olmaktadır. Bu ve benzeri kaynaklarda sûflerin yaşantısıyla alakalı bilgilere ulaşmak mümkün olabilir (Aşkar, 2006, s. 194). Menkıbe, bir kelime olarak mutasavvıfların hikmet dolu sözleri ve örnek olacak yaşantılarını belirtmek için yazılmaktadır. Bu yönde kaleme alınmış *Tabakâtu's-Sûfiyye*, *er-Risale*, *Keşfu'l-Mahcûb*, gibi klasik tasavvuf eserlerinde mutasavvıfların fazilet içeren davranış ve hikmetli ifadelerine yer verilmektedir. Bunun yanında menâkıb eserleri Buhara ve Bağdat gibi tarihi şehirlerde eğitim gören zahit ve âlimlerin yaptığı çalışmaları hakkında bilgiler sunmaktadır. XI. yüzyıldan itibaren Kadiriyye ve Rifaiyye gibi tarikatların ortaya çıkmasıyla beraber menkıbelerin içeriğine "keramet" kavramı eklenmiştir. Abdülkadir Geylani, Ahmet er-Rifâî gibi tarikat önderleri hakkında talebeleri tarafından vefatlarından sonra menâkıbnâmeler yazıldığı bilinmektedir. Kaleme alınan bu menkıbeler zaman içerisinde kerametle aynı ölçüde kullanılmıştır (Gölpınarlı, 1993, s. 128). Daha sonra zaman içerisinde bir sûfi geleneği şeklinde bu gibi metinlere menâkıbnâme ya da menâkıb yazma şeklinde bir gelenek ortaya çıkmıştır. Mutasavvıf ve sûfi olarak bilinen İbnu'l-Cevzi, Ömer b. Abdülaziz, Hasan el-Basri ve Ahmet b. Hanbel gibi İslam âlimlerinin hayati biyografileri yanında menkıbe adlı eserleri de mevcuttur. Yine aynı yüzyılda buna benzeyen tasavvufi ortamlar haricinde de tasavvuf özelliği taşımakta olan kaynaklara farklı adlar verilmiştir. Tasavvuf

ilmi XII. yüzyıldan başlayarak tarikatlar şeklinde oluşup, İslam âlemine yayılmasından sonra bütün tarikat önderlerini anlatan menâkıb eserleri kaleme alınmaya başlamıştır. Menâkıb ismi haricinde ayrıca “reşahat”, “makamat”, “nefahat” gibi isimler de verilmekle beraber, menâkıb özelliği içeren kaynakların yazılmasına günümüze kadar devam etmiştir (Köprülü, 1951, ss. 1-8).

Menâkıblerin içeriği yönünden böyle bir değerlendirmeye varıldıktan sonra iki gruba ayırabiliriz. Bunlardan ilki, baştan itibaren bir velinin kerametlerini ve hayatını ele alan menkıbeler. Diğeri ise genelde bir tarikata mensup olup, silsilesinde bulunan mutasavvıfların ihtiva ettikleri menâkıblerden oluşmaktadır. Genellikle menâkıbnâme yazan kimseler o şeyhin yakın müridi ya da seven birisi tarafından yazılmaktadır. Zaten menâkıbnâmelerin yazar tarafından ele aldığı şahsa karşı saygı ve hürmette bulunarak kaleme alınmış olduğu okudukça hemen anlaşılmalıdır.

11. Menâkıbu'l-Kudsiyye'nin Tanıtımı

Tasavvuf tarihi açısından baktığımızda bazı âlimler tarafından birçok “menâkıbnâme” kaleme alınmıştır. Bunlardan birisi de Elvan Çelebi'nin *Menâkıbu'l-Kudsiyye* eseridir. Eser, aruzun kalıbında olup, mesnevi üslubunda kaleme alınmıştır. Bazen terc-i bent, kaside ve nazm şeklinde bölümlere ve 11'li hece şeklinde yazılmıştır. Bunun gibi yazı usulleri daha çok tarikat şeyhlerine ait övgü ve methiyelerde kullanılıyordu. Elvan Çelebi “*Menâkıbu'l-Kudsiyye*” eserini bu minval üzere kaleme almıştır. Yazar eserinde Selçuklu Devleti döneminde Güneydoğu ve İç Anadolu bölgesinde Türkmen aşiretleri arasında ortaya çıkan kalkışmaları anlatmaktadır. Bununla beraber kalkışmaya iştirak eden ve bunların etrafında gerçekleşen olayları menkıbe şeklinde anlatmaktadır. Dil ve gramer farklılıkları yanında eser tarihi bakımdan ayrıca bir öneme sahiptir. Ayrıca eser İslam öncesi inanç ve izlerini anlatması yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Bununla beraber Vefâî tarikatının hiçbir kaynakta değinilmeyen önemli bazı şahsiyetleri tanıtmaktadır. Elvan Çelebi bahsettiği bazı olaylarda Hacı Bektaş velinin menâkıbnâmesinde farklı şahıs isimleriyle yer almaktadır. Eser gerek anlattığı tarihi olayların teşhisi ve gerekse yer adlarının tespit edilmesi bakımından zorluklar yaşamıştır. Bundan dolayı ilmi açıdan tanıtmak zaman almış ve uzun bir süre sonra yayınlanabilmiştir (Önder, 1985, s. 296).

Elvan Çelebi'nin, eseri kaleme aldığı zaman dedesi Muhlis Paşa ve babası Âşık Paşa'nın etrafında bulunan kişilerden alınan rivayetlerle, günümüze ulaşmış olan bazı menkıbevi eserlerden yararlandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber Muhlis Paşa'nın halifesi Şeyh Osman'a ifade ettiklerine baktığımız zaman matbu yazılı kaynaklardan yararlandığını da tahmin edebilmekteyiz. Eser aynı zamanda tarihi eserlere de kaynaklık etmesi bakımından de ayrı bir önem arz etmektedir. Eser, bir menâkıbnâmeden daha ziyade ve düzenli olarak tarihi olayları içermektedir. Bununla beraber ilk dönem Anadolu'nun dinî, siyasî ve sosyal yaşantısı yönünden bir kaynak niteliği içermektedir. Ayrıca *Menâkıbu'l-Kudsiyye* XIII-XIV. yüzyıllarda yaşamış olan Türkmen topluluklarına Anadolu'daki İslam öncesi inanç ve kalıntı izlerini yansıtması bakımından önemli eserler arasında yer almaktadır (Önder, 1951, s. 297).

12. Menâkıbu'l-Kudsiyye'nin Özellikleri

Elvan Çelebi Menâkıbnâmesinin tam adı kitabın son sayfasında da belirtildiği gibi “*Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menasibi'l-Ünsiyyedir*”. Türkçeye “*Velayet Mertebeleriyle İlgili Kutsal Menkıbeler*” diye çevirebiliriz (Buluç, 1990, s. 2).

Kitap bir cilt 21x4 ebatta 118 yapraktan oluşan yazma bir eserdir. Telif tarihi 760/1358-59 olup arasında bazı yapraklar noksandır. Kitabın başlangıç kısmında münacat yer almaktadır. Dua ve münacat kısmından sonra Farsça başlığa göre Haz. Peygamber (s.a.v.) için na'ta geçmesi gerekir kenarada yaprak olmadığından dolayı Selçuklu hükümdarı ile Dede Garkın ve müritleri arasında geçen olayları anlatmaya başlar. Menâkıbnâme,

mesnevi tarzında yazılmış olup "failatun-mefailun- failun vezniyle kaleme alınmıştır. Metinlerde aynı vezinde yazılmış kaside ve gazel de bulunmaktadır. Eseri sadeleştirip, tahlil ve tenkitlerle yayınlayanların eserle ilgili değerlendirmeleri şöyledir: XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu'da mühim sosyal ve dini hadiselerle karışmış başka bir dini örneği olmayan büyük bir şeyh ailesinin menkıbevi bir tarihi olması hasebiyle *Menâkıbu'l-Kudsiyye'nin* diğer menâkıbnâmeler ile bir tutulmaması gerekir. Çünkü bu eser, konu edindiği şahısların birer tarikat şeyhi olması ve yine eserin bir tarikat çevresinde yazılmış bulunması dolayısıyla bazı menkıbe unsurları ihtiva etmektedir. Çünkü eser Anadolu Türk halkının XIII. ve XIV. yüzyıllarda belli bir kesimin siyasi, içtimai ve dini hayatında belki de en köklü etkilerinden birini teşkil etmektedir. Bununla beraber Baba İlyas sülalesi ve etrafındakilerin gerçek hayat hikâyelerini, devrin ve ortamın anlayışına uygun bir tarzda menkıbe unsuruyla anlatılmaktadır (Çelebioğlu, 1990, s. 30).

Menâkıbnâme, Baba İlyas Horasani ve sülalesinin tarihini ele alması bakımından bir aile tarihi niteliği taşımaktadır. Bu eser incelendiğinde Elvan Çelebi'nin düşünce dünyası, tasavvufi yaşantısı, inanç ve akide yapısı tüm yönleriyle ortaya çıkmaktadır. *Menâkıbu'l-Kudsiyye* eserini incelediğimiz zaman çıkarılan sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1. Eserin giriş kısmında Allah'ın sıfatları zikredilerek, Allah'a hamd ve sena ile başlayan bir münacat ve tevhit bölümü yer almaktadır.
2. Eserin son bölümünde yine dua salât u selam yer almaktadır.
3. Eserde yer yer Haz. Peygamber 'in (s.a.v.) siyeri ve siyreti hakkında bilgiler bulunmaktadır.
4. Eserde dil olarak o dönemdeki Türkçe kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Arapça ve Farsça terkipler yer almaktadır.
5. Beyitlerinde ayet ve hadis metinlerine de yer verilmektedir.
6. Yazarın dini inancı gereği, Kur'an ve hadislerle tam manasıyla bağlı olup Allah ve Haz. Peygamber'in (s.a.v.) emirlerini her şeyin üstünde tuttuğu bütün beyitlerinden anlaşılmaktadır.
7. İman, ibadet ve takva tasavvuf anlayışında temel prensiptir. Bunlardan uzak bir tarikat, şeyh, mürit ve tasavvuf anlayışına onun tefekkür dünyasında yer yoktur.
8. Eser, adından da anlaşılacağı üzere bir menâkıbnâmeden ibarettir. Yazar kendi soyu ve hayat hikâyesini menkıbe tarzında anlatmaktadır.
9. Devrin tarihi olaylar ve şahsiyetlere ilişkin zaman zaman atıfta yaparak dönemin sosyal yapısıyla ilgili bilgilendirmektedir.
10. Anadolu'da XIII. yüzyılda geçen yoğun siyasi, içtimai ve dini olaylar için aynı zamanda bir tarih belgesi ve kaynağıdır (Buluç, 1990, s. 2).

SONUÇ

Tasavvuf ilmi hem bilim dalı olarak hem de insan, mekân, zaman anlamında ilmî, edebî, felsefî yönden olduğu gibi iktisadî, psikolojik, sosyo-kültürel, eğitim ve hatta sanat yönünden İslam kültürünün bir parçası olmuştur. Dolayısıyla bu yönden pozitivist hayat ve eğitim düşüncesine sunmuş olduğu farklı metotlar yönünden, ifade ettiğimiz bilim dalları açısından tekrar incelemek, insan merkezli bir hayat tasavvuru yönünden büyük katkılar sağlayacaktır. Bunun gerçekleşmesi için ilk önce tasavvuf kültürünün iyi bilinmesi, bununla birlikte kaynaklarının, fikirlerinin ve mutasavvıfların yaşantılarının öğrenilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda mutasavvıf ve şair olan Elvan Çelebi'nin tasavvufî şahsiyeti ve eserini incelemeye çalıştık.

Elvan Çelebi'nin bağlı olduğu Vefaiyye tarikatı Tâcülârifin Ebu'l-Vefa el-Bağdadi (ö. 501/1107) tarafından kurulduğu bilinmektedir. Ayrıca kendilerinin Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki faaliyetlerinin bilinir hale gelmesinde Vefaiyye tarikatının önemli etkisi bulunmuştur. XII-XV. yüzyıllarda Vefaiyye tarikatı Anadolu, Irak ve Suriye'yi kapsayan çok geniş bir coğrafyada etkinliğini devam ettirmiştir.

Elvan Çelebi, kaleme aldığı *Menâkıbu'l-Kudsiyye* eserinde Anadolu Selçuklular döneminde Orta ve Güneydoğu Anadolu'ya Baba İlyas'a bağlı aşiretler ayaklanarak isyan çıkardığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu kalkışmaya katılan kişiler ile bunların etrafında gerçekleşen hadiseler menkıbe şeklinde anlatılmaktadır. Eser Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere bütünüyle bağlı kalmıştır. Allah ve elçisinin emir ve yasaklarını her şeyin üstünde gördüğü her beytinden anlaşılmaktadır. Elvan Çelebi aynı zamanda eserinde tasavvuf ve tasavvuf istilahlarından da bahsetmektedir. Bununla beraber devrin tarihi olaylarına ve şahıslara da değinerek dönemin sosyal yapısı hakkında bilgiler sunmaktadır. Yaşamı boyunca her zaman İslami hayatı devam ettirme çabası içinde gayret etmiştir. Dolayısıyla her zaman görüş ve fikirleriyle de bütünüyle ehl-i sünnet çizgisinde hareket etmiştir.

Elvan Çelebi'ye göre gaye; Allah rızasını kazanmak olduğu sürece ilimlerin hepsini öğrenmekte hiçbir sakınca yoktur. Bu anlayışla yola çıkarak bir veli veya âlimde bulunması gereken özellik, ilim-amel ve ihlas bütünlüğü çerçevesinde hareket etmiştir. Bu özellikleri kendisinde bulunduran her mümin Allah'ın veli kullarından olmuştur. Dolayısıyla bu fikir ve görüşleriyle XIII. yüzyılın önde gelen sûfilerinden birisi olduğu kabul görmüştür.

EXTENDED ABSTRACT

Anatolian lands have been the scene of intensive science and wisdom activities since the most ancient times. The population of the Turks increased gradually as a result of the Turkish-Arabic relations that started in the Abbasid period. After accepting İslam, the Turkish tribes in Central Asia and Khorasan, which fell into the flow of jihad, migrated to the West and aimed to reach the inner parts of the Anatolian lands. In the XI. century, it has started to be the scene of important political and social changes. On the one hand, while the Turks migrated from Central Asia, on the other hand, new immigration convoys were supported. In the beginning, these migrations were initiated by the Turkmen tribes. Later, migration to Anatolian lands intensified between 1016 and 1021 years, especially during the Seljuk period. In the XIII. century, the Turks provided political dominance in Anatolia, but they also brought it with them in their formation. The migration of Turks to these lands in large masses mixed with other elements and caused them to dominate their own existence again and again. After the victory of the Great Seljuk State in Manzikert, the Byzantine army was in an effort to regain the lands they lost in Manzikert. The geography in which our sufi Elvan Celebi lived was generally called Khorasan. This region started from the east of Iraq and continued to the border of the Ceyhun River. This geography was considered to be one of the science centers where İslamic. Civilization was born and developed, such as Bukhara, Samarkand, Belh, Fergana and Merv. The spread of İslam in Anatolia, providing unity and solidarity, was preparing the ground for the Turks to speed up the construction works. On the other hand, in addition to being acquainted with İslam, it also accelerated the intellectual development in the region. Therefore, the first madrasahs and complexes in the İslamic World were increasing day by day. The Seljuk State made important contributions to the acquaintance of the Ottoman principals with science and wisdom. For this reason, they built countless hospitals, zawiyas, libraries and madrasahs all over the Anatolian document. Many foundations provided support for these organizations to operate in a good way. After the conquest of Anatolia, the Seljuks created a solid political and social environment for the establishment of other Turkish states. As a result of this, sheikhs and dervishes belonging to various mystical movements started to come to Anatolia. Dervishes were influential in acquiring a unique environment in the young and dynamic domination area of the Seljuk State and reviving the cultural formation. In this context, dervishes played an important role in the rapid spread of sufi thought in Anatolia. There were many sufis, scholars and craftsmen among those who migrated to the Anatolian region in the western direction through Khorasan and Caspian Sea in groups. With the current civilization and culture change, in the XIII. century, Turkish civilization and culture had entered a period of change again. The Seljuk State administrators, who embraced the

dervishes who migrated to Anatolia, allowed them to continue their activities comfortably. XIII. and XIV. century although there was an important development in terms of the history of sufism in the centuries, sufi thought began to become systematic in Anatolia and the thought of the sect began to take shape.

KAYNAKÇA

- Aşan, B. (2005) *Fırat havzasında tespit edilen vefâî silsilenamesi ve bazı düşünceler*, Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Asım Efendi (trz) *Kâmus tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayını.
- Âşıkî, A. (1970) *Âşık paşaoğlu tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aşkar, M. (2006) *Tasavvuf tarihi literatürü*, İz Yayınları.
- Buluç, S. (1990) *Elvan çelebi'nin menâkıbnâmesi*, Türkiyat Mecmuası Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2005) *Tasavvuf terimler ve deyimler sözlüğü*, Anka Yayınları.
- Çelebioğlu, A. (1990) *Eski Türk edebiyatı araştırmaları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çelebi, E. (2009) *Seyahatname*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (c. 37, ss. 16-19), TDV Yayınları.
- Eyice, S. (1968) *Çorum'un mecitözü'nde âşık paşa oğlu elvan çelebi zaviyesi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası Yayınları.
- Eyice, S. (1995) *Elvan çelebi zaviyesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (c. 11, ss. 63-64), TDV Yayınları.
- Erkoç, E. (2005) *Âşık paşa ve oğlu elvan çelebi*, Pegasus Görsel İletişim Yayınevi.
- Erünsal, İ. ve Ocak, A.Y. (1995) *Menâkıbu'l-kudsiyye fi menasibi'l-ünsiyye baba ilyas horasâni ve sülalesinin menkıbevî tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1993) *Mevlana'dan sonra mevlevilik*, İnkılap Kitapevi.
- Hatipoğlu, M. (1326) *Letaifnâme*, Süleymaniye Kütüphanesi Neşriyatı.
- Hüsameddin, H. (1986) *Amasya tarihi*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Köseoğlu, N. (1944) *Elvan çelebi*, *Çorumlu Dergisi*, 46, 2-4.
- Köprülü, F. (1991) *Âşık paşa*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (c. 4, s. 3) TDV Yayınları.
- Köprülü, F. (1951) *Tarihi kaynak olarak XIV. ve XV. yüzyıllardaki yazılan menâkıbnâmeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mecdi, M. (1989) *Hadâiku's-şakâik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1991) *Âşık paşa*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (c. 4, s. 3) TDV Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2020) *Babailer isyanı*, Dergâh Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1972) *XIII. Yüzyıl Anadolu'da baba resul isyanı ve Anadolu'nun İslamlaşması tarihindeki yeri*, Dergâh Yayınları.
- Önder, M. (1985) *Elvan Çelebi'nin menâkıbnâme eserinin bulunması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önen, Y. (1987) *İstanbul ve Anadolu'ya seyahat günlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, Ö. (2015) *Geçmişten günümüze tasavvuf ve tarikatlar*, Akçağ Yayınları.
- Yüksel, H. (1995) Selçuklu devrinden kalma bir vefâî zaviyesi, *Vakıflar Dergisi*, 25, 235-250.